

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ

**«Η Συναισθηματική Μετάβαση του Νηπίου από τον Παιδικό Σταθμό στο
Νηπιαγωγείο».**

"The Emotional Transition of Child from the Kindergarten to infant school"

Φοιτήτρια: Δουγαλή Στεφανία

ΑΕΜ: 3449

Επόπτριες: Κωτσαλίδου Δόξα

Αλευριάδου Αναστασία

Φλώρινα, 2019

Πρόλογος

Η προσχολική βαθμίδα, όντας καταλυτικός φορέας για την ολόπλευρη ανάπτυξη των κοινωνικών και νοητικών ικανοτήτων, αποτελεί μια πρόκληση για τα παιδιά. Οι προσδοκίες για νέα βιώματα, για αύξηση γνώσεων, για νέες διαδικασίες μάθησης, για ανάπτυξη δεξιοτήτων χαρακτηρίζουν τη νηπιακή εκπαίδευση ως μια από τις πιο κρίσιμες και ουσιαστικές περιόδους για την ομαλή ανάπτυξη και συνάμα ένταξη του ατόμου στο κοινωνικό σύνολο (Κιτσαράς, 2001).

Η φοίτηση στο νηπιαγωγείο αποτελεί προϋπόθεση για την ομαλή μετάβαση και σχολική προετοιμασία των νηπίων για την αμέσως επόμενη βαθμίδα. Με το νήπιο να αντιμετωπίζεται ως δρών υποκείμενο, έχοντας δυνατότητες και ικανότητες και όχι ως «tabula rasa» (άγραφο χαρτί) στην εκπαιδευτική διαδικασία, αναπτύχθηκαν έρευνες «με τα παιδιά» και όχι «για τα παιδιά», έρευνες που εστιάζουν στην ομαλή μετακίνηση των νηπίων στο νηπιαγωγείο από τον παιδικό σταθμό. Έτσι, το ζήτημα της μετάβασης θεωρήθηκε σταδιακά κρίσιμο και απαραίτητο στα εκπαιδευτικά προγράμματα (Κιτσαράς, 2001).

Ο διαμεσολαβητικός ρόλος του προσχολικού εκπαιδευτικού ιδρύματος στην ομαλή ένταξη και προσαρμογή του νηπίου ως μαθητή αργότερα, στις νέες απαιτήσεις αλλά και υποχρεώσεις, στα νέα δεδομένα, η διασύνδεση δύο περιβαλλόντων διαφορετικών μεταξύ τους παρά την κοινή τους κατάταξη στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, (Κιτσαράς, 2001), είναι βασικά στοιχεία που καθορίζουν το νηπιαγωγείο, σε συνεργασία με τον παιδικό σταθμό, βασικό φορέα για την ενασχόληση με το θέμα της ομαλής μετάβασης αλλά και προσαρμογής των νηπίων στο νέο πρώτο σχολικό χώρο. Τα δύο σχολεία καλούνται να βοηθήσουν στην αφομοίωση των νέων ρόλων, απαιτήσεων, υποχρεώσεων, στην καταπολέμηση των δυσκολιών και αρνητικών καταστάσεων.

Εισαγωγή

Η περίοδος μετάβασης του παιδιού προσχολικής ηλικίας από το σπίτι στον παιδικό σταθμό κι έπειτα στο νηπιαγωγείο κρίνεται σημαντική και επιδρά σε όλους τους τομείς ανάπτυξής του και, κυρίως, στο συναισθηματικό. Η κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη του ατόμου καλλιεργείται από τη νηπιακή ηλικία και οδηγεί εξελικτικά στην ολόπλευρη ανάπτυξή του. Οι φορείς που επηρεάζουν τη συναισθηματική του ανάπτυξη είναι η οικογένεια και οι παιδαγωγοί (βρεφονηπιοκόμοι και νηπιαγωγοί), που αποτελούν πρότυπα προς μίμηση για το παιδί.

Η παρούσα εργασία αναφέρεται στη σχέση αλληλεπίδρασης του παιδαγωγού με το παιδί, κατά τη μετάβαση του δευτέρου από το σπίτι στο σχολείο, με στόχο την ολόπλευρη ανάπτυξή του. Η αλληλεπίδραση για κάθε άτομο αρχίζει από το οικογενειακό του περιβάλλον και διατηρείται για ορισμένα άτομα καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Μέσα από την εργασία αυτή, θα κατανοήσουμε τη σημασία της σχέσης παιδιού και παιδαγωγού και την επίδρασή της στην κοινωνικοσυναισθηματική του κυρίως ανάπτυξη, διότι το παιδί βρίσκει τις βάσεις καθώς, πάνω σε αυτήν, δομούνται όλες οι υπόλοιπες σχέσεις στη μετέπειτα ζωή του. Από αυτό συμπεράνουμε ότι οι παιδαγωγοί, μετά ή και παράλληλα με τους γονείς, αποτελούν σημαντικό φορέα ανάπτυξης της κοινωνικής ικανότητας των παιδιών, διότι επηρεάζουν τα προσωπικά τους συναισθήματα.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από τρία μέρη-κεφάλαια. Στο πρώτο μέρος αναλύονται τα στάδια ανάπτυξης των παιδιών 4-6 ετών και δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην αξία της κοινωνικοσυναισθηματικής ανάπτυξης και τους παράγοντες που την καλλιεργούν ή λειτουργούν ως τροχοπέδη γι αυτήν. Στο δεύτερο μέρος περιγράφεται η διαδικασία μετάβασης από το σπίτι στον παιδικό σταθμό, οι τύποι συμπεριφορών των γονέων που καθορίζουν τη συμπεριφορά των παιδιών και τα στάδια ορθής διαπαιδαγώγησης που έχουν ως απώτερο στόχο την ανάπτυξή τους. Τέλος, το τρίτο μέρος ασχολείται διεξοδικά με τη μετάβαση του νηπίου από τον παιδικό σταθμό στο νηπιαγωγείο, τα μοντέλα μετάβασης, τις δυσκολίες που εμφανίζονται και τις πρακτικές και στάσεις της νηπιαγωγού για την επίτευξη της συναισθηματικής και κοινωνικής ανάπτυξης των παιδιών νηπιακής ηλικίας.

Περιεχόμενα

Πρόλογος	2
Εισαγωγή.....	3
Περιεχόμενα.....	4
Κεφάλαιο 1 ^ο - Ανάπτυξη παιδιών προσχολικής ηλικίας.....	5
1.1. Η νοητική και γνωστική ανάπτυξη	5
1.2. Η γλωσσική ανάπτυξη.....	6
1.3. Η κοινωνική ανάπτυξη.....	7
1.4. Η συναισθηματική ανάπτυξη	8
1.4.1. Ορισμός.....	9
1.4.2. Παράγοντες που λειτουργούν βοηθητικά και παρεμποδιστικά στην κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων	9
1.4.2.1. Η οικογένεια.....	9
1.4.2.2. Το νηπιαγωγείο	10
Κεφάλαιο 2 ^ο - Μετάβαση από το σπίτι στον παιδικό σταθμό.....	13
2.1. Ιστορική εξέλιξη του παιδικού σταθμού.....	13
2.2. Τύποι Γονέων και Συμπεριφορά Παιδιών.....	15
2.2.1. Ψυχολογικοί και κοινωνικοί παράγοντες στην οικογένεια που επηρεάζουν την ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού	16
2.2.2. Τα τέσσερα είδη διαπαιδαγώγησης.....	17
2.3. Επικοινωνία παιδιού-παιδαγωγού στον παιδικό σταθμό	18
2.3.1. Η λεκτική και η μη λεκτική επικοινωνία των παιδιών με τον παιδαγωγό	19
2.3.2. Μορφές αλληλεπίδρασης	20
Κεφάλαιο 3 ^ο - Μετάβαση από τον παιδικό σταθμό στο νηπιαγωγείο.....	22
3.1. Ιστορική εξέλιξη του νηπιαγωγείου.....	22
3.1.1. Το ολόημερο νηπιαγωγείο	22
3.1.1.1. Πλεονεκτήματα	23
3.2. Μοντέλα μετάβασης και σχολικής ετοιμότητας	24
3.3. Το θέμα της διχοτομίας των θεσμών αγωγής και εκπαίδευσης.....	25
3.4. Δυσκολίες κατά τη μετάβαση	26
3.5. Ο ρόλος του νηπιαγωγού στην κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων.....	27
3.5.1. Πρακτικές νηπιαγωγού στο καθημερινό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου.....	28
Συμπεράσματα	31
Βιβλιογραφία	32
Ελληνόγλωσση.....	32
Ξενόγλωσση.....	34

Κεφάλαιο 1^ο - Ανάπτυξη παιδιών προσχολικής ηλικίας

Η προσχολική ηλικία, είναι πολύ σημαντική για τη γνωστική, γλωσσική, την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη και εξέλιξη του παιδιού. Τα παιδιά, που μπαίνοντας στο παιδικό σταθμό είναι σε θέση να αλληλεπιδρούν αποτελεσματικά με συνομηλίκους και παιδαγωγούς, να τηρούν τους κανόνες, να συμμετέχουν στις δραστηριότητες της τάξης και να αντιλαμβάνονται τις απαιτήσεις και τα συναισθήματα των άλλων, έχουν περισσότερες πιθανότητες για ομαλή προσαρμογή και επιτυχία στο σχολείο. (Αθανασίου & Νιτσίου, 2011).

1.1. Η νοητική και γνωστική ανάπτυξη

Η νοητική ανάπτυξη σχετίζεται με τη δυνατότητα του παιδιού να κατανοεί ορθά μια έννοια, να χρησιμοποιεί επιχειρήματα και να βρίσκεται σε συνεχή ετοιμότητα. Τα παιδιά ηλικίας 4-6 ετών αποκτούν γνώσεις, συνήθειες, δεξιότητες. Καλλιεργούν τη μνήμη και τη σκέψη τους, έρχονται σε βιωματική επαφή και υιοθετούν νέες έννοιες, απολαμβάνουν τη διαδικασία εκμάθησης με νέα πράγματα. Η οικογένεια διαδραματίζει καίριο ρόλο στη νοητική ανάπτυξη του παιδιού. Στην προσχολική ηλικία, το νήπιο αναπτύσσεται με ταχείς ρυθμούς σε πνευματικό επίπεδο. Η σκέψη του παιδιού προσχολικής ηλικίας είναι συγκριτική, αντιλαμβάνεται σύνολα, συγχέει το πραγματικό και το φανταστικό. Παρόλα αυτά, είναι γεγονός ότι όσον αφορά την αντίληψη, το παιδί στην αρχή της ζωής του, ενδιαφέρεται για την επιφάνεια των εννοιών και οι λεπτομέρειες το αφήνουν αδιάφορο (Δημητρίου - Χατζηνεοφύτου, 2001).

Επιπρόσθετα, τα παιδιά κατασκευάζουν ενεργητικά και βιωματικά μια προσωπική κατανόηση και δομούν τη δική τους πραγματικότητα μέσω του πειραματισμού. Είναι η μέθοδός τους να κατανοήσουν πως λειτουργεί ο κόσμος. Εξερευνούν το περιβάλλον και αποκτούν και κατανοούν νέες πληροφορίες βάσει του γνωστικού επιπέδου τους. Η θεωρία της ανακαλυπτικής μάθησης του Bruner, αναφέρει ότι το παιδί ανακαλύπτει τη γνώση με ελάχιστη καθοδήγηση, απαιτεί παρόλα αυτά, κατεύθυνση κατά την οποία οι παιδαγωγοί πρέπει να οργανώνουν δραστηριότητες, στις οποίες τα νήπια να αναζητούν, να χειρίζονται και να εξερευνούν. (Δημητρέλλου, 2011).

1.2. Η γλωσσική ανάπτυξη

Είναι σε όλους γνωστός ο ιδιαίτερα γρήγορος ρυθμός, με τον οποίο διευρύνεται το λεξιλόγιο στη νηπιακή ηλικία. Τα παιδιά στην ηλικία των τεσσάρων με έξι ετών έχουν εκείνες τις δομές, οι οποίες τους δίνουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιούν το συμβολικό σύστημα της γλώσσας και να ανάγουν τον αντικειμενικό κόσμο σε γλωσσικά σημεία. Το ενδιαφέρον βρίσκεται στον τρόπο που η γλώσσα κατακτάται μέσα στο περιβάλλον των πρώτων σχέσεων και πιο συγκεκριμένα της σχέσης του παιδιού με τον παιδαγωγό και πώς στην πορεία γίνεται ένα εργαλείο για μάθηση, σκέψη, ρύθμιση της συμπεριφοράς (Χατζησαββίδης, 2002).

Οι παιδικοί σταθμοί, οι οποίοι αποτελούν προέκταση του οικογενειακού περιβάλλοντος, θα πρέπει να δίνουν όσα δίνει η οικογένεια στο παιδί, βοηθώντας το να αναπτυχθεί και γλωσσικά, έτσι ώστε να γίνει η είσοδός του στο δημοτικό σχολείο ομαλά. Όταν το παιδί πηγαίνει στο παιδικό σταθμό ή το νηπιαγωγείο, έχει κατακτήσει το μεγαλύτερο μέρος της φωνολογικής, της μορφολογικής και της συντακτικής δομής της γλώσσας του. Το παιδί χρησιμοποιεί την ομιλία για να εκφράσει τις σκέψεις του, να μεταβιβάσει πληροφορίες στους γύρω του. Στο ξεκίνημα της κατάκτησης της γλώσσας είναι εξαρτημένο από τις άμεσες επαφές με πρόσωπα και πράγματα. Κατά την περίοδο αυτή, το νήπιο βρίσκεται κάτω από την επίδραση της οικογένειας αλλά και του παιδαγωγού καθώς, έχει αποδειχθεί ότι η ποσότητα και η ποιότητα των ερεθισμάτων και των μορφωτικών ευκαιριών που παρέχει το άμεσο αυτό περιβάλλον αποτελεί παράγοντα κύριο για τη νοητική και γλωσσική ανάπτυξη του ατόμου (Παρασκευόπουλος, 2005).

Η καλλιέργεια του λόγου των νηπίων γίνεται με δραστηριότητες, όπως η περιγραφή εικόνων, αντικειμένων, ανθρώπων, μερών του σώματος και ζώων, επισκέψεων σε διάφορους χώρους, μέσω του ελεύθερου διαλόγου για φανταστικές καταστάσεις, μέσω της έκφρασης συναισθημάτων, της επίλυσης προβλημάτων με το λόγο, του συσχετισμού αντικειμένων και της παραγωγής επικοινωνιακού λόγου (Χατζησαββίδης, 2002).

1.3. Η κοινωνική ανάπτυξη

Η κοινωνική ανάπτυξη περιγράφει την πρόοδο και την ικανότητα των νηπίων να αλληλεπιδρούν με άλλα μέλη της κοινωνίας. Καθώς οι κοινωνικές δεξιότητες των παιδιών διευρύνονται και η ικανότητά τους να εργάζονται αποτελεσματικά μέσα στην ομάδα βελτιώνεται, επηρεάζεται θετικά και η διάθεσή τους για μάθηση και η ικανοποίηση που τους προσφέρουν οι επιδράσεις της μάθησης (Καψάλης, 2009).

Από τη στιγμή που το παιδί εντάσσεται σε κάποιο παιδικό σταθμό συντελείται η μετάβαση από την αποκλειστικότητα των επαφών του με τους γονείς στο άνοιγμα της επικοινωνίας του με τον παιδαγωγό και με τους συνομηλίκους του. Σε αυτή την ομάδα με την ιδιαίτερη δομή και το πλέγμα κοινωνικών σχέσεων του δίνεται η ευκαιρία για τις πρώτες κοινωνικές επαφές και αλληλεπιδράσεις. Σημαντικό ρόλο στην όλη πορεία της κοινωνικής ανάπτυξης παίζουν οι κοινωνικές εμπειρίες τις οποίες αποκτά το άτομο σε συγκεκριμένα κοινωνικά πλαίσια μέσα στα οποία μεγαλώνει (Καψάλης, 2009).

Βασικός στόχος του παιδικού σταθμού είναι να εφοδιάζει τα παιδιά με κοινωνικές δεξιότητες απαραίτητες για τη μελλοντική δημιουργική ένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο. Τα παιδιά αποκτούν και καλλιεργούν τις πρώτες κοινωνικές ικανότητες τους ανάλογα με τις εμπειρίες τους στο οικογενειακό περιβάλλον. Το νήπιο των δύο ή τριών χρονών, με την είσοδό του στον παιδικό σταθμό, βρίσκεται αντιμέτωπο με ένα νέο κοινωνικό περιβάλλον τόσο παιδιών όσο και ενηλίκων. Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που συμβάλουν στην κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού είναι ο παιδαγωγός, ο οποίος επηρεάζει τόσο τα προσωπικά συναισθήματα των παιδιών για το χώρο του σχολείου όσο και για την αυτοεκτίμησή τους και τις κοινωνικές σχέσεις τους με τους άλλους (Λαλούμη – Βιδάλη, 2008).

1.4. Η συναισθηματική ανάπτυξη

Τα σύγχρονα πορίσματα ψυχολογικών και εκπαιδευτικών ερευνών επισημαίνουν την αναγκαιότητα για μία στροφή της εκπαίδευσης που θα βασίζεται στον κοινωνικοσυναισθηματικό τομέα. Βασικός πυρήνας μιας τέτοιας εκπαίδευσης είναι τα συναισθήματα των παιδιών, η ανάπτυξη και καλλιέργειά τους, η έκφραση της δημιουργικότητας αλλά και η καλλιέργεια των διαπροσωπικών σχέσεων. Σε αυτήν την προσέγγιση καταλυτικό ρολό παίζει η ένθερμη σχέση του παιδαγωγού με τα παιδιά, καθώς όταν ο εκπαιδευτικός αλληλεπιδρά με τα παιδιά, δέχεται τα συναισθήματά τους και τα ενθαρρύνει να τα εκφράσουν, ενώ παράλληλα τα παροτρύνει να κατανοήσουν τα συναισθήματα, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των άλλων παιδιών (Ντολιοπούλου, 2003).

Από το τέταρτο έτος περίπου της ηλικίας τους τα παιδιά αρχίζουν να αποκτούν την ικανότητα να διαφοροποιούν τις συναισθηματικές τους εκφράσεις. Σε αυτό το στάδιο ανάπτυξης το παιδί αρχίζει να κατανοεί με πιο σύνθετο τρόπο τη συναισθηματική κατάσταση των άλλων. Αν και η ενσυναίσθηση αναδύεται στοιχειωδώς σε πιο μικρή ηλικία, με την πρόοδο της γνωστικής ανάπτυξης, μέσα από εμπειρίες και με τη συμβολή των παιδαγωγών, τα παιδιά αυτής της ηλικίας γίνονται ικανά για μια πιο σύνθετη κατανόηση των συναισθημάτων (Παρασκευόπουλος, 2005).

Τα παιδιά αναπτύσσουν συγκεκριμένες συναισθηματικές δεξιότητες μέσα από την κατάλληλη διαπαιδαγώγηση που μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα στο σχολείο. Ένας από τους παράγοντες που δρουν θετικά στην συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού είναι η φοίτηση σε νηπιαγωγεία ή παιδικούς σταθμούς. Έρευνες έχουν δείξει ότι τα παιδιά που φοιτούν σε νηπιαγωγεία εκδηλώνουν πιο έντονα την πρωτοβουλία, την αυτονομία, την αυτοπεποίθηση σε σχέση με τα παιδιά που δεν φοιτούν. Το νηπιαγωγείο συνεπώς διευκολύνει την προσαρμογή των παιδιών, την αυτονομία και την αυτοέκφραση. Το ψυχολογικό κλίμα μέσα στην τάξη παίζει σημαντικό ρόλο στην συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού (Ντολιοπούλου, 2003).

1.4.1. Ορισμός

Η συναισθηματική ανάπτυξη περιλαμβάνει την ικανότητα αναγνώρισης, έκφρασης και διαχείρισης συναισθημάτων του εαυτού καθώς και την ικανότητα κατανόησης της συμπεριφοράς και των κινήτρων των άλλων μέσα από τη δική τους οπτική (Παρασκευόπουλος, 2005).

Ειδικότερα, η κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων περιλαμβάνει δεξιότητες όπως η έκφραση και διαχείριση συναισθημάτων με αποδεκτούς τρόπους, η θετική αλληλεπίδραση με τους συνομηλίκους, η ικανότητα ανταπόκρισης στις ανάγκες των άλλων, το μοίρασμα, ο αλληλοσεβασμός, η ανοχή στη ματαιώση, η αναζήτηση βοήθειας, η επίλυση συγκρούσεων και προβλημάτων με αποτελεσματικό τρόπο, η ανάληψη πρωτοβουλιών, η προσωπική υπευθυνότητα και αυτοαποδοχή (Ντολιοπούλου, 2003).

1.4.2. Παράγοντες που λειτουργούν βοηθητικά και παρεμποδιστικά στην κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων

1.4.2.1. Η οικογένεια

Ο χώρος της οικογένειας και συγκεκριμένα η επαφή των νηπίων με τους γονείς καλλιεργεί ή δυσχεραίνει την κοινωνικοσυναισθηματική τους ανάπτυξη. Οι γονείς είναι οι πρώτοι που προσφέρουν στο νήπιο εμπειρίες και ερεθίσματα, που διαμορφώνουν τα συναισθήματά του. Τα παιδιά που βιώνουν θετικές αλληλεπιδράσεις με τους γονείς τους είναι πιθανότερο να αναπτύξουν θετική αυτοαντίληψη και να καλλιεργήσουν την ενσυναίσθηση, δηλαδή την κατανόηση της συμπεριφοράς και των κινήτρων των άλλων. Αντιθέτως, οι δυσλειτουργικές σχέσεις των παιδιών με τους γονείς κατά την πρώιμη παιδική ηλικία σχετίζονται με τη δυσκολία των πρώτων προς ρύθμιση των συναισθημάτων τους, με προβλήματα συμπεριφοράς και περιορισμένη ικανότητα ενσυναίσθησης, με αποτέλεσμα την εμφάνιση δυσκολιών στη σύναψη σχέσεων με τους άλλους (Χατζηχρήστου, 2008).

Συγκεκριμένα, οι γονείς που διαχειρίζονται τα συναισθήματα τους με αποτελεσματικό τρόπο και δεν εκδηλώνουν αυξημένο άγχος, θυμό και θλίψη, συμβάλλουν θετικά στην υιοθέτηση αντίστοιχων μεθόδων διαχείρισης των έντονων συναισθημάτων από τα παιδιά τους. Ακόμη, η εμπλοκή των παιδιών από μικρή ηλικία σε συζητήσεις με τους γονείς που αφορούν τα συναισθήματα φαίνεται να συνδέεται με την ικανότητα των πρώτων να αναγνωρίζουν, μεταγενέστερα, τα δικά τους συναισθήματα καθώς των άλλων. Το ειλικρινές ενδιαφέρον των γονέων, τα σαφή και ευέλικτα όρια στην οικογένεια, η θετική ανατροφοδότηση και η συναισθηματική ενίσχυση του παιδιού επιδρούν βοηθητικά στην αυτοεκτίμηση του. Αντιθέτως, η παραμέληση των συναισθηματικών αναγκών του παιδιού και τα κλειστά ή ασαφή όρια στην οικογένεια φαίνεται να επιδρούν ανασταλτικά στην κοινωνικοσυναισθηματική του ανάπτυξη και συνδέονται με τη χαμηλή αυτοεκτίμηση και τη δυσκολία έκφρασης των συναισθημάτων του (Χατζηχρήστου, 2008).

1.4.2.2. Το νηπιαγωγείο

Η φοίτηση στο νηπιαγωγείο, συμπεριλαμβανομένης της πρώιμης ένταξη του παιδιού σε κάποια προσχολική δομή, συμβάλλει καθοριστικά στην κοινωνικοσυναισθηματική του ανάπτυξη. Η έναρξη της προσχολικής αγωγής αποτελεί σημαντική εμπειρία για το παιδί που σηματοδοτεί την πρώτη επίσημη μετάβαση του στην κοινωνία. Η μετάβαση αυτή συμπίπτει συνήθως με τον πρώτο αποχωρισμό από τα οικεία πρόσωπα του οικογενειακού περιβάλλοντος. Το νηπιαγωγείο στοχεύει στην καλλιέργεια μιας σειράς δεξιοτήτων των παιδιών που αφορούν όλους τους τομείς της ανάπτυξης. Για την επίτευξη των παιδαγωγικών στόχων πρέπει να παρέχεται συναισθηματική ασφάλεια στο παιδί η οποία επιτυγχάνεται μέσω της διαμόρφωσης ενός ασφαλούς και σταθερού περιβάλλοντος. Επιτακτική ανάγκη αποτελεί η διαμόρφωση ενός ελκυστικού, οργανωμένου μαθησιακού περιβάλλοντος με πλούσια ερεθίσματα ώστε να παρακινεί το παιδί να συμμετέχει στην μαθησιακή διαδικασία και να αντλεί ευχαρίστηση μέσα από τη συμμετοχή του σε αυτή (Ντολιοπούλου, 2003).

Ο νηπιαγωγός είναι χρήσιμο να θέτει όρια και κανόνες από κοινού με τα παιδιά από την αρχή της χρονιάς και να διαμορφώνει ένα ευέλικτο και ανοιχτό σχέδιο διδασκαλίας, το οποίο να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους. Τα παιδιά μέσα στο πλαίσιο του σχολείου εξερευνούν, πειραματίζονται, εξασκούν τις ικανότητές τους και εμπλουτίζουν τις γνώσεις και τις εμπειρίες τους ενώ ταυτόχρονα προσπαθούν να ανακαλύψουν τα όρια μεταξύ ατομικότητας και ομαδικότητας, ελευθερίας και πειθαρχίας (Μπίκας, 2011).

Η εκπαιδευτική διαδικασία στην προσχολική αγωγή είναι κυρίως βιωματική, εμπειρική. Το παιδαγωγικό υλικό είναι κατά κύριο λόγο πλούσιο και εποπτικό, καθώς τα παιδιά έρχονται σε άμεση επαφή με πολλά ερεθίσματα, με στόχο την καλλιέργεια των δυνατοτήτων τους. Ακόμη, η παιδαγωγική μεθοδολογία βασίζεται στην έννοια της διαθεματικότητας κατά την οποία για κάθε θεματική ενότητα πραγματοποιούνται κατάλληλα σχέδια δράσης με ποικίλες δραστηριότητες όπως είναι η συζήτηση, η ζωγραφική και το θέατρο (Χατζηχρήστου, 2008).

Ωστόσο, μέσω της χρήσης αυταρχικών διδακτικών μεθόδων και με την απορριπτική στάση εκπαιδευτικών ή συνομηλίκων, το νηπιαγωγείο μπορεί να λειτουργήσει και ως παρεμποδιστικός παράγοντας στην καλλιέργεια κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών (Χατζηχρήστου, 2008).

1.4.2.3. Ο ρόλος των συνομηλίκων

Στην προσχολική ηλικία, η κοινωνική συμπεριφορά εκφράζεται μέσα από τη σχέση με τους ομηλικούς. Ο παιδικός σταθμός και το νηπιαγωγείο αποτελεί, για πολλά παιδιά, το πρώτο περιβάλλον ανάπτυξης σχέσεων με συνομηλίκους, η οποία επιτυγχάνεται σταδιακά για το κάθε παιδί, ανάλογα με την προσωπικότητα, τις δεξιότητές του και την ύπαρξη ή μη πρώιμων επαφών με συνομηλίκους. Οι πρώτες σχέσεις-φιλίες μεταξύ συνομηλίκων είναι σημαντικές, διότι τα παιδιά εξασκούν κοινωνικές δεξιότητες, μαθαίνουν κοινωνικές συμπεριφορές, συγκρίνουν τον εαυτό τους με τους άλλους και αποτελούν πηγή ανατροφοδότησης και συναισθηματικής στήριξης. Επιπλέον, οι σχέσεις αυτές αποτελούν μοντέλα για την ανάπτυξη μελλοντικών σχέσεων των παιδιών ως ενήλικες (Χατζηχρήστου, 2011).

Για την ανάπτυξη θετικών σχέσεων μεταξύ των συνομηλίκων, βασική προϋπόθεση αποτελεί η εκμάθηση κοινωνικοσυναισθηματικών δεξιοτήτων καθώς και η ενθάρρυνση γονέων και παιδαγωγών. Οι τελευταίοι χρειάζεται να παροτρύνουν τα παιδιά προς ανάληψη πρωτοβουλιών, ανάπτυξη κοινωνικών εμπειριών και διαχείριση ενδεχόμενων συγκρούσεων (Χατζηαχρήστου, 2011).

Κεφάλαιο 2^ο - Μετάβαση από το σπίτι στον παιδικό σταθμό

Οι παιδικοί σταθμοί κατά τη στιγμή δημιουργίας τους θεωρούνταν ένας χώρος δημιουργικής απασχόλησης και φύλαξης των παιδιών, των οποίων οι γονείς εργάζονταν και δεν είχαν τη δυνατότητα να τα έχουν υπό τη διαρκή τους επίβλεψη. Έτσι, τα εμπιστεύονταν στους παιδικούς σταθμούς, όπου ήταν προστατευμένα και περνούσαν ψυχαγωγικά τον ελεύθερο χρόνο τους. Σήμερα, όμως, η αντίληψη περί χώρων ομαδικής προστασίας παιδιών έχει τροποποιηθεί και πλέον οι παιδικοί σταθμοί αποτελούν χώρους κοινωνικοποίησης των παιδιών και ολόπλευρης ανάπτυξής τους. Η προσχολική εκπαίδευση αποτελεί τον προθάλαμο για την ομαλή ένταξη του παιδιού στα επόμενα στάδια της εκπαίδευσης (Ζάφειρα, 2009).

2.1. Ιστορική εξέλιξη του παιδικού σταθμού

Ο θεσμός των παιδικών σταθμών αναγνωρίστηκε από το κράτος μόλις το 1926 και η εξάπλωσή τους προχώρησε με πολύ αργά βήματα. Την περίοδο 1965 – 1987 σημειώνεται αλματώδης αύξηση ιδρυμάτων προσχολικής αγωγής και οι παιδικοί σταθμοί υπάγονται στη Διεύθυνση Παιδικής Προστασίας του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας. Το πρώτο ημερήσιο πρόγραμμα των Εθνικών Παιδικών Σταθμών δημοσιεύθηκε στο άρθρο 5 του κανονισμού λειτουργίας του 1937. Το ίδιο πρόγραμμα ίσχυε για τους παιδικούς σταθμούς της χώρας μέχρι το 1977. Το επόμενο ημερήσιο πρόγραμμα δημοσιεύθηκε με το νέο κανονισμό λειτουργίας των Εθνικών παιδικών σταθμών το 1977, όπου νηπιαγωγεία και παιδικοί σταθμοί διέπονται από το ίδιο ημερήσιο πρόγραμμα. Ενώ το 1988 μαζί με το νέο κανονισμό των παιδικών σταθμών δημοσιεύεται και το νέο ημερήσιο πρόγραμμα. Σε όλα τα προγράμματα που αναφέρθηκαν, υπάρχει ένας γενικός καταμερισμός του χρόνου σε ώρες ρουτίνας, δραστηριότητες και ελεύθερο χρόνο (Παπαθανασίου, 2000).

Η ίδρυση των παιδικών σταθμών θεσμοθετείται με το άρθρο 11 του Ν. 2082/92 (παράγραφο XXV) , το οποίο ορίζει τους παιδικούς σταθμούς ως χώρους φροντίδας καθημερινής, διατροφής και δημιουργικής απασχόλησης παιδιών. Η αγωγή των παιδιών απουσιάζει ως στόχος των παιδικών σταθμών κατά τα αρχικά στάδια λειτουργίας τους. Αυτό παρατηρείται και από το προσωπικό που εργάζεται στους σταθμούς, το οποίο δε χαρακτηρίζεται εξειδικευμένο και με παιδαγωγική επάρκεια, αλλά αντίθετα, τη φροντίδα για την προετοιμασία των παιδιών την ανέθεταν σε γυναίκες χωρίς εμπειρία και ελάχιστα εκπαιδευμένες (Πανταζής & Σακελλαρίου, 2008).

Μέχρι το 2001, οι παιδικοί σταθμοί ήταν υπό τη δικαιοδοσία του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, το οποίο αποτελεί μέρος της κεντρικής κυβέρνησης, και στη συνέχεια ήρθαν στην δικαιοδοσία του δήμου των περιοχών τους. Στόχους των παιδικών σταθμών αποτελούν η καλλιέργεια της πνευματικής, συναισθηματικής και κοινωνικής ανάπτυξης των παιδιών, η άμβλυνση τυχόν διαφορών μεταξύ των παιδιών διαφορετικού πολιτιστικού, οικονομικού και μορφωτικού επιπέδου των γονέων, η παροχή βοήθειας στους εργαζόμενους γονείς, η διευκόλυνση της μετάβασης των νηπίων από την οικογένεια στο σχολικό περιβάλλον, η παροχή ημερήσιας φροντίδας, διατροφής, ασφάλειας (Doliopoulou, 2006).

Στους Παιδικούς και Βρεφονηπιακούς Σταθμούς εφαρμόζεται ημερήσιο πρόγραμμα δημιουργικής απασχόλησης που εξασφαλίζει την αρμονική ψυχοσωματική ανάπτυξη. Στα πλαίσια του προγράμματος αυτού, τα παιδιά προσεγγίζονται με μέσο τη στοργή, το διάλογο, την επεξήγηση και την εμπιστοσύνη. Βάση του ημερησίου προγράμματος απασχόλησης είναι η κοινωνικοποίηση και ομαλή συναναστροφή των παιδιών μεταξύ τους, η ενίσχυση της εξελικτικής τους πορείας και η εμπέδωση κλίματος ελευθερίας και ασφάλειας. Το ημερήσιο πρόγραμμα είναι ευέλικτο, τηρούνται όμως ορισμένα βασικά χρονικά σημεία αυτού, όπως προσέλευση και αναχώρηση των παιδιών, ώρες φαγητού, διαλείμματος και ανάπαυσης (Doliopoulou, 2006).

2.2. Τύποι Γονέων και Συμπεριφορά Παιδιών

Οι γονείς αποτελούν το περιβάλλον με το οποίο έρχονται σε επαφή τα παιδιά από τη στιγμή της γέννησής τους. Η αλληλεπίδραση γονέων-παιδιών επηρεάζει θετικά ή αρνητικά το χαρακτήρα των δευτέρων, καθώς αποτελεί βασικό κριτήριο της μετέπειτα ανάπτυξής τους σε όλους τους άξονες (συμπεριφορικό, γνωστικό, κοινωνικοσυναισθηματικό). Το παιδί, κατά τη διάρκεια μετάβασής του από την οικογένεια στον παιδικό σταθμό, «κουβαλά» και μεταφέρει βιώματα, γνώσεις, εμπειρίες που έχει αποκομίσει από το οικογενειακό περιβάλλον.

Σύμφωνα με την Παππά (2006), οι γονείς με κριτήριο τη συμπεριφορά τους διαχωρίζονται στους παρακάτω τύπους:

- **Αυταρχικοί:** Πρόκειται για τον τύπο γονέα που φέρεται αυστηρά στο παιδί του και έχει από αυτό πολλές και υπερβολικές απαιτήσεις. Ελέγχει το παιδί συστηματικά, δεν το καλύπτει σε συναισθηματικό επίπεδο και αδιαφορεί για τα συναισθήματα και τις επιθυμίες του. Ο αυταρχικός τύπος γονέα δεν αναπτύσσει διάλογο με το παιδί και το αναγκάζει να ακολουθεί και να εφαρμόζει τις δικές του επιλογές στις πράξεις του. Δε δέχεται τη μειωμένη επίδοση και απόδοση του παιδιού και απαιτεί το δικό του παιδί να είναι ανώτερο από τα υπόλοιπα και να ξεχωρίζει.

Είναι χαρακτηριστικό ότι τα παιδιά με αυταρχικούς γονείς δεν αναπτύσσουν την ελεύθερη βούληση, δεν καλλιεργούν κριτική σκέψη και δε γίνονται κοινωνικά. Είναι παιδιά με χαμηλή αυτοεκτίμηση, χωρίς εμπιστοσύνη στον εαυτό τους. Διακρίνονται από εσωστρέφεια και κλείνονται στον εαυτό τους. Από την άλλη πλευρά, δε θέτουν στόχους μα ενδιαφέρονται αποκλειστικά για την υλοποίηση των στόχων των γονέων, προκειμένου να μην τους απογοητεύσουν. Το άγχος αποτελεί κύριο γνώρισμα του χαρακτήρα τους και αδυνατούν να συνάψουν υγιείς σχέσεις με ομηλικούς, αφού δεν εμπιστεύονται τους άλλους ανθρώπους.

- **Ανεκτικοί-Επιεικείς:** Αυτός ο τύπος χαρακτηρίζει τους γονείς που ναι μεν είναι συναισθηματικοί απέναντι στο παιδί, συζητούν μαζί του, ακούν και αφουγκράζονται τις επιθυμίες του, αλλά δυσκολεύονται να θέσουν όρια στη συμπεριφορά του παιδιού και να ασκήσουν οποιαδήποτε μορφή ελέγχου. Το

παιδί με αυτή την τυπολογία γονέα καθίσταται αλαζονικό, κακομαθημένο και δε δέχεται να πειθαρχήσει σε κανόνες ούτε να δράσει ομαδικά με κριτήριο την ύπαρξη κανόνων, αφού δεν έχει μάθει να ακούει τους άλλους και να προσαρμόζει τη συμπεριφορά του στην υλοποίηση κοινών στόχων.

- **Αδιάφοροι:** Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται οι γονείς που λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων ή ψυχολογικών προβλημάτων παραμελούν τα παιδιά τους. Δε συζητούν μαζί τους, δεν αφιερώνουν ποιοτικό χρόνο σε αυτά, τα αφήνουν ελεύθερα να πράττουν όπως επιθυμούν χωρίς όρια. Είναι εγκλωβισμένοι στα προβλήματά τους και δε συνειδητοποιούν την ανάγκη που τους έχουν τα παιδιά τους. Τα παιδιά αυτά γίνονται πιο απαθή, δε λαμβάνουν συναισθηματική κάλυψη, απομονώνονται, ενώ πολλές φορές αναπτύσσουν βίαιη συμπεριφορά προς τους άλλους και επιθετική, στην προσπάθειά τους να κερδίσουν το ενδιαφέρον και την προσοχή των άλλων.
- **Δημοκρατικοί:** Αυτός ο τύπος γονέας ανταποκρίνεται αποτελεσματικά στις ανάγκες του παιδιού. Χαρακτηρίζεται από δεξιότητες επικοινωνίας, διαλέγεται με το παιδί και το συμβουλεύει όταν αυτό έχει αμφιβολίες ως προς τις πράξεις του. Παρέχει αγάπη, ζεστασιά στο παιδί και το βοηθά να θέσει στόχους και να τους υλοποιήσει, χωρίς να παραγκωνίζει την ελεύθερη βούληση του παιδιού και χωρίς να έχει υπερβολικές απαιτήσεις που το αγχώνουν. Ο δημοκρατικός γονέας καταμερίζει ρόλους σε όλα τα μέλη της οικογένειας, γνωρίζει το ρόλο του, τις αδυναμίες του και προσπαθεί να αυτοβελτιώνεται και να ικανοποιεί τις ανάγκες του παιδιού του. Έτσι, το παιδί διαμορφώνει στέρεο χαρακτήρα, γίνεται δοτικό, αυτόνομο, δημοκρατικό και σέβεται τους άλλους και τον εαυτό του.

2.2.1. Ψυχολογικοί και κοινωνικοί παράγοντες στην οικογένεια που επηρεάζουν την ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού

Οι γονείς αποτελούν τον πρωταρχικό παράγοντα που διαμορφώνει την υγιή σωματική, πνευματική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού. Η αλληλεπίδρασή τους με το παιδί διαμορφώνει το χαρακτήρα του, του μεταβιβάζει τρόπους συμπεριφοράς, πρότυπα, αξίες, που θεωρούνται σημαντικά στην μετέπειτα πορεία του. Τα παιδιά από μικρή ηλικία μιμούνται και υιοθετούν τις απόψεις, τις συμπεριφορές, τα λόγια των γονέων (Παππά,2006).

Το ψυχολογικό κλίμα που επικρατεί στα πλαίσια της οικογένειας επιδρά στη διαμόρφωση και ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού. Αυτό σημαίνει ότι η συμπεριφορά των γονέων, τα βιώματά τους, οι εμπειρίες τους, οι αρχές τους, οι γνώσεις τους επηρεάζουν το παιδί. Ακόμη, το κλίμα μεταξύ των μελών της οικογένειας, δηλαδή οι συναισθηματικές σχέσεις, η πειθαρχία, η προσαρμογή σε νέα δεδομένα, η συνεργασία με τον παιδαγωγό, η κοινωνική συναναστροφή με τους άλλους, αποτελούν παράγοντες ψυχολογικούς που βοηθούν ή αναστέλλουν την ομαλή ανάπτυξη του παιδιού τόσο σε γνωστικό όσο και σε κοινωνικοσυναισθηματικό επίπεδο (Παππά,2006).

Παιδιά που ζουν σε ένα υγιές οικογενειακό περιβάλλον χωρίς συγκρούσεις, βία αποκτούν ομαλές σχέσεις κατά τη μετάβασή τους στο χώρο της προσχολικής εκπαίδευσης τόσο με τον παιδαγωγό όσο και με τους συνομιλήκους. Χαρακτηρίζονται ως παιδιά με συνεργατικό πνεύμα, πειθαρχούν σε κανόνες, κοινωνικοποιούνται, αποκτούν φίλους και είναι χαρούμενα κι ευτυχισμένα. Αντίθετα, παιδιά οικογενειών με προβλήματα, όπως κατάθλιψη γονέων, κακές σχέσεις γονέων, οικονομικά άγχη, κατά τη μετάβασή τους στον παιδικό σταθμό υιοθετούν μια συμπεριφορά επιθετική, με άγχος, αντικοινωνικότητα, επιθετικότητα, ενδοστρέφεια και άρνηση συμμετοχής σε συλλογικές δράσεις (Παππά, 2006).

2.2.2. Τα τέσσερα είδη διαπαιδαγώγησης

Οι γονείς επιδρούν στη συναισθηματική ολοκλήρωση και ανάπτυξη των παιδιών, ανάλογα με τη στάση που κρατούν απέναντι στις πράξεις και τα συναισθήματά τους. Έτσι, οι αποστασιοποιημένοι γονείς παραβλέπουν και δε δίνουν σημασία στα συναισθήματα των παιδιών, τα αγνοούν πολλές φορές ή τα θεωρούν ασήμαντα και άνευ περιεχομένου. Υποβαθμίζουν τις πράξεις του παιδιού που προκαλούν δυσάρεστο συναίσθημα και αποφεύγουν να αναλύσουν τους λόγους που οδήγησαν στο αρνητικό συναίσθημα. Η στάση αυτή δημιουργεί στο παιδί την εντύπωση ότι το συναίσθημα που βιώνει είναι λανθασμένο, με αποτέλεσμα να μη μαθαίνει να διαχειρίζεται τα αρνητικά συναισθήματα (Παππά, 2006).

Οι επικριτικοί γονείς θέτουν αυστηρά όρια στο παιδί, επιδιώκουν τη συμμόρφωση και υπακοή του σε κανόνες, πιστεύουν ότι τα αρνητικά συναισθήματα κάνουν το παιδί πιο ανθεκτικό και σκληρό σε δύσκολες καταστάσεις, ενώ παράλληλα θεωρούν ότι το παιδί εκδηλώνει αρνητικό συναίσθημα προκειμένου να επιτύχει κάποιο σκοπό και

όφελος. Αποδοκιμάζουν, λοιπόν, τα παιδικά συναισθήματα, γεγονός που οδηγεί σε αδυναμία χειρισμού των συναισθημάτων από την πλευρά του παιδιού (Παππά, 2006).

Οι επιτρεπτικοί γονείς αποδέχονται την οποιαδήποτε μορφή έκφρασης των συναισθημάτων των παιδιών, συμπαρίστανται και παρηγορούν το παιδί όταν γεύεται αρνητικό συναίσθημα, δεν το καθοδηγούν ώστε να επιλύσει το πρόβλημά του. Το παιδί και σε αυτή την περίπτωση αδυνατεί να διαχειριστεί τα συναισθήματά του, γίνεται εσωστρεφές κι όχι κοινωνικό και αντιμετωπίζει προβλήματα με τους άλλους (Παππά, 2006).

Τέλος, οι συναισθηματικοί γονείς θεωρούν το αρνητικό συναίσθημα παράγοντα ανάπτυξης διαλόγου κι επίλυσης προβληματικών καταστάσεων με το παιδί, δίνουν στο παιδί χρόνο να ηρεμήσει και να αναλογιστεί τους λόγους για τους οποίους βίωσε αρνητικό συναίσθημα, το ακούν με προσοχή, σέβονται το συναίσθημά του, του διδάσκουν δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων. Τα παιδιά με τον τρόπο αυτό χειρίζονται τα συναισθήματά τους, τα αναγνωρίζουν, καλλιεργούν την αυτοπεποίθηση και συνάπτουν υγιείς και αρμονικές σχέσεις με τους άλλους (Παππά, 2006).

2.3. Επικοινωνία παιδιού-παιδαγωγού στον παιδικό σταθμό

Στην προηγούμενη ενότητα επισημάνθηκε ο ρόλος του γονέα στη διαμόρφωση της συναισθηματικής ανάπτυξης του παιδιού, που καθορίζει και την ομαλή μετάβασή του από το χώρο της οικογένειας στο χώρο του παιδικού σταθμού. Καίριος παράγοντας που επιδρά στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού κρίνεται εν συνεχεία ο παιδαγωγός, η στάση του οποίου βοηθά το παιδί να προσαρμοστεί σε ένα νέο περιβάλλον, να συναναστραφεί με τους άλλους και να κοινωνικοποιηθεί. Η επικοινωνία μεταξύ των μελών της σχολικής τάξης, αποτελεί βασικό γνώρισμα της αλληλεπίδρασης στο πλαίσιο του παιδαγωγικού γίνεσθαι, ενώ η επικοινωνία συμβαίνει όταν συνειδητά ή όχι το άτομο εκφράζεται και ασκεί επιρροή στην αντίληψη, τη σκέψη και το συναίσθημα του άλλου. Η γνώση που αποκτά το παιδί αλληλεπιδρώντας με τον παιδαγωγό περιέχει διαδικασίες και περιεχόμενο, το οποίο πρέπει να εξελιχθεί, να αλλάξει ή να τροποποιηθεί ώστε να μετατραπεί στο επιθυμητό. Η επικοινωνία πρέπει να συνδυάζεται με ένα παιχνίδι σχέσεων, καθώς με τη δημιουργία ενός σωστού επικοινωνιακού κλίματος οι παιδαγωγοί διευκολύνουν το έργο τους και τα παιδιά αποκτούν ενεργότερο ρόλο (Τσιπλητάρης, 2004).

2.3.1. Η λεκτική και η μη λεκτική επικοινωνία των παιδιών με τον παιδαγωγό

Η επικοινωνία του παιδαγωγού με το παιδί διακρίνεται σε λεκτική και μη λεκτική. Η λεκτική επικοινωνία σχετίζεται με τη χρήση του λόγου, προφορικού και γραπτού, τη χρήση δηλαδή λέξεων, που χρησιμοποιούνται προκειμένου παιδαγωγός και παιδί να εκφράσουν σκέψεις, συναισθήματα. Κατά τη διάρκεια της λεκτικής επικοινωνίας ο παιδαγωγός με το παιδί ή τα παιδιά μεταξύ τους διαλέγονται, ανταλλάσσουν απόψεις, κατανοούν μηνύματα. Για να καταστεί η επικοινωνία αποτελεσματική, πρέπει στο χώρο του παιδικού σταθμού να κυριαρχεί ένα κλίμα θετικό, αρμονικό, όπου όλοι οι συμμετέχοντες γνωρίζουν κι έχουν τη διάθεση να επικοινωνήσουν με τους άλλους (Τσιπλητάρης,2004).

Στην επικοινωνία οι ρόλοι εναλλάσσονται, υπάρχει αλληλεπίδραση και συνεχής ανατροφοδότηση. Ακόμη, υπάρχουν ικανότητες κινητικής, αισθητηριακής, συναισθηματικής και αντιληπτικής λειτουργίας. Κατά τη διαδικασία της επικοινωνίας στην τάξη, επίκεντρο είναι η ομάδα. Καλλιεργείται ο ελεύθερος διάλογος, όπου τα παιδιά συνομιλούν, αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο, εκφράζουν απόψεις και συναισθήματα, αμφισβητούν, απορούν. Με αυτόν τον τρόπο αναπτύσσουν λεκτικές δεξιότητες και κοινωνικές, αφού μαθαίνουν να διαλέγονται με τους άλλους, να σέβονται τις απόψεις τους, γεγονός που οδηγεί σε ανάπτυξη υγιών διαπροσωπικών σχέσεων και αρμονικού κλίματος στο σχολικό χώρο (Τσιπλητάρης,2004).

Τα παιδιά ωστόσο 4-6 ετών, τόσο στον παιδικό σταθμό όσο και στο νηπιαγωγείο χρησιμοποιούν περισσότερο μη λεκτικές μορφές επικοινωνίας, όπως τις εκφράσεις του προσώπου, τις χειρονομίες, το βλέμμα, τους μορφασμούς, τη στάση του σώματος. Αντί της ομιλίας χρησιμοποιούν τις περισσότερες φορές, κατά την επικοινωνιακή τους διαδικασία όργανα ή μέλη του σώματος, τα οποία πλέον καθίστανται όργανα μη λεκτικής επικοινωνίας. Τα παιδιά κατά την νηπιακή ηλικία μαθαίνουν να επικοινωνούν με σήματα, να περιμένουν τη σειρά τους, να κάνουν χειρονομίες και να παρατηρούν τις εκφράσεις του προσώπου (Κοντάκος – Πολεμικός, 2008).

Για τα νήπια, οι αισθήσεις αποτελούν τους πρωταρχικούς και αμεσότερους διαύλους πληροφόρησης και επικοινωνίας. Κατά την παιδαγωγική αλληλεπίδραση υπάρχει απτική επικοινωνία καθώς πλησιάζουν και αγγίζουν τους παιδαγωγούς αφενός τυχαία και αφετέρου για να βιώσουν ποικίλα συναισθήματα. Οι στάσεις και οι κινήσεις του σώματος αποτελούν και αυτά μέσα εκπομπής μη λεκτικών μηνυμάτων καθώς

αντανακλούν το βαθμό έλξης και συμπάθειας ή αντιπάθειας των ανθρώπων που επικοινωνούν. Η μη λεκτική επικοινωνία είναι σημαντική στη σχέση αλληλεπίδρασης που αναπτύσσεται ανάμεσα στο παιδί και τον παιδαγωγό του επειδή είναι αυτή που φανερώνει τα κρυμμένα συναισθήματα του παιδιού (Κοντάκος – Πολεμικός, 2008).

2.3.2. Μορφές αλληλεπίδρασης

Σε προηγούμενη ενότητα επισημάνθηκε η τυπολογία γονέων, η οποία επιδρά θετικά ή αρνητικά στη συναισθηματική νοημοσύνη του παιδιού και το βοηθά ή όχι στη διαχείριση των συναισθημάτων του. Σε αυτήν την προσέγγιση καταλυτικό ρόλο παίζει η ένθερμη σχέση του παιδαγωγού με τα παιδιά, καθώς όταν ο εκπαιδευτικός αλληλεπιδρά με τα παιδιά, δέχεται τα συναισθήματά τους και τα ενθαρρύνει να τα εκφράσουν, ενώ παράλληλα τα παροτρύνει να κατανοήσουν τα συναισθήματα, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των άλλων παιδιών. Η καλή σχέση του παιδαγωγού με τα παιδιά και το κλίμα αποδοχής και κατανόησης βοηθάει στη δημιουργία ενός συναισθηματικά ασφαλούς κλίματος. Οι παιδαγωγοί αποτελούν πρότυπο για τα παιδιά, γι' αυτό η συμπεριφορά τους πρέπει να είναι απόλυτα ελεγχόμενη. Για να το πετύχουν αυτό, πρέπει πρώτα οι ίδιοι να αποκτήσουν έναν ικανοποιητικό βαθμό συναισθηματικής νοημοσύνης, έχοντας επίγνωση ανά πάσα στιγμή των συναισθημάτων τους και ελέγχοντας τις αντιδράσεις τους. Σε περιπτώσεις απώλειας του ελέγχου, πρέπει να συζητούν με τα παιδιά τη συμπεριφορά τους και να προτείνουν εναλλακτικούς τρόπους αντίδρασης που θα μπορούσαν να είχαν (Ντολιοπούλου, 2003).

Τα παιδιά αναπτύσσουν συγκεκριμένες συναισθηματικές δεξιότητες μέσα από την κατάλληλη διαπαιδαγώγηση που μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα στο σχολείο. Ένας από τους παράγοντες που δρουν θετικά στην συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού είναι η φοίτηση σε νηπιαγωγεία ή παιδικούς σταθμούς. Έρευνες έχουν δείξει ότι τα παιδιά που φοιτούν σε νηπιαγωγεία εκδηλώνουν πιο έντονα την πρωτοβουλία, την αυτονομία, την αυτοπεποίθηση σε σχέση με τα παιδιά που δεν φοιτούν. Το νηπιαγωγείο συνεπώς διευκολύνει την προσαρμογή των παιδιών, την αυτονομία και την αυτοέκφραση. Το ψυχολογικό κλίμα μέσα στην τάξη παίζει σημαντικό ρόλο στην συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. Οποσδήποτε η γενικότερη συμπεριφορά, στάση, προσωπικότητα, σχέση, συνεργασία, επαφή που έχουν οι νηπιαγωγοί με τα παιδιά στην τάξη παίζει σπουδαίο ρόλο (Ντολιοπούλου, 2003).

Η σχέση παιδαγωγού-παιδιού λαμβάνει διάφορες μορφές, οι οποίες διαδραματίζουν καίριο ρόλο στη συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού. Έτσι, παιδί και νηπιαγωγός είτε αλληλεπιδρούν μέσα σε ένα αρμονικό κλίμα, όπου και οι δύο πλευρές λαμβάνουν πρωτοβουλίες είτε συνεργάζονται στις δραστηριότητες με το παιδί να ενεργεί και τον παιδαγωγό να επιτηρεί και να παρέχει συμβουλές είτε επινοούν δραστηριότητες μέσα από τις ιδέες του παιδιού, που ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα και τα βιώματα του παιδιού είτε ο παιδαγωγός δίνει τη δυνατότητα στο παιδί να επιλέξει ελεύθερα τον τρόπο που επιθυμεί να δράσει είτε αναπτύσσουν μια σχέση εμπιστοσύνης, κατά την οποία ο παιδαγωγός πάντα ακούει προσεκτικά αυτά που έχει το παιδί να του πει, κατανοεί τις ανάγκες του και καταγράφει τα ενδιαφέροντα του (Ντολιοπούλου, 2003).

Κεφάλαιο 3^ο - Μετάβαση από τον παιδικό σταθμό στο νηπιαγωγείο

3.1. Ιστορική εξέλιξη του νηπιαγωγείου

Το 1929 θεωρείται χρονιά ορόσημο για το νηπιαγωγείο, αφού τα νηπιαγωγεία υπάγονται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και η διετής φοίτηση σε αυτά είναι υποχρεωτική. Το 1989 εισάγεται για πρώτη φορά «αναλυτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου» που χωρίζει σε πέντε τομείς τις δραστηριότητες που αναπτύσσονται στο χώρο του (κοινωνικο-συναισθηματικός, γνωστικός, αισθητικός, ψυχοκινητικός, δεξιότητες). Το νηπιαγωγείο, ως φορέας κοινωνικοποίησης του παιδιού (μετά την οικογένεια), θα πρέπει να εξασφαλίζει όλες τις προϋποθέσεις, ώστε τα παιδιά να αναπτύσσονται και να κοινωνικοποιούνται ομαλά και ολόπλευρα (Doliopoulou, 2006).

3.1.1. Το ολόήμερο νηπιαγωγείο

Το ολόήμερο νηπιαγωγείο ξεκινά να λειτουργεί το 1997. Το παιδί περνά 8 ώρες ημερησίως στο νηπιαγωγείο, όπου υπάρχει φροντίδα για το φαγητό και τον ύπνο του. Τις υπόλοιπες ώρες ασχολείται δημιουργικά, συνεργατικά και ενεργά με ποικίλες δραστηριότητες, που προωθούν την ολόπλευρη ανάπτυξή του. Ο λόγος που οδήγησε στη δημιουργία ολόημερου νηπιαγωγείου με διευρυμένο ωράριο ήταν ο εργασιακός φόρτος των γονέων, οι οποίοι δε διέθεταν χρόνο για το παιδί λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων (Doliopoulou, 2006).

Στο ολόήμερο νηπιαγωγείο φιλοξενούνται παιδιά όλων των κοινωνικών στρωμάτων και παιδιά μεταναστών. Αυτό δυσχεραίνει αλλά και κάνει πιο ενδιαφέροντα το ρόλο των νηπιαγωγών, που καλούνται να αμβλύνουν τις διαφορές και να συμβάλλουν στην ομαλή συναναστροφή, συνεργασία και επικοινωνία όλων των παιδιών και στην κοινωνικοποίηση και προσαρμογή τους στο περιβάλλον (Doliopoulou, 2006).

Σύμφωνα με τη Doliopoulou (2006), σκοπό του ολόημερου νηπιαγωγείου αποτελεί η γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των νηπίων. Για να επιτύχουν το στόχο τους οι νηπιαγωγοί:

- ❖ δημιουργούν ένα ασφαλές περιβάλλον που ευνοεί την αλληλεπίδραση των παιδιών μέσα από το παιχνίδι, που ενθαρρύνει τη δημιουργικότητα και το διάλογο, που συντελεί στην κοινωνικοποίηση των νηπίων. Μέσα από την

υλοποίηση κατάλληλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων οι νηπιαγωγοί καλλιεργούν νέες δεξιότητες στα παιδιά, με γνώμονα τις προσωπικές τους εμπειρίες και τα ενδιαφέροντά τους,

- ❖ καλλιεργούν κλίμα συνεχούς επικοινωνίας με την οικογένεια, προκειμένου να αντλήσουν πληροφορίες για τη συμπεριφορά του νηπίου, επιδιώκουν την εμπλοκή των γονέων στο σχολικό πρόγραμμα, τους ενημερώνουν για τυχόν προβλήματα του παιδιού,
- ❖ ενθαρρύνουν την επικοινωνία και αλληλεπίδραση παιδιών με διαφορετικό οικονομικό, πολιτισμικό, κοινωνικό υπόβαθρο, ώστε να μάθουν να σέβονται τη διαφορετικότητα και αφιερώνουν περισσότερο χρόνο σε νήπια με μαθησιακές δυσκολίες, στα οποία δίνουν περισσότερη ώρα να περαιώσουν κάθε δραστηριότητα και τα καθοδηγούν όταν αντιμετωπίζουν δυσκολίες,
- ❖ αξιολογούν τη συμπεριφορά και την ανάπτυξη των νηπίων σε όλους τους τομείς μέσα από την παρατήρηση και τις δράσεις στις οποίες έχουν προβεί.

3.1.1.1. Πλεονεκτήματα

Τα νήπια στο ολοήμερο νηπιαγωγείο αναπτύσσουν δεξιότητες μέσα από το παιχνίδι και τις διαθεματικές δραστηριότητες στις οποίες συμμετέχουν. Μαθαίνουν να επικοινωνούν με τους άλλους, να αυτοσχεδιάζουν «σενάρια» αφηγηματικά, να πλάθουν ιστορίες, να εμπλουτίζουν το λεξιλόγιό τους. Το διευρυμένο ωράριο του ολοήμερου παρέχει στα νήπια δυνατότητες δράσης σε μικρές ομάδες και ανάπτυξης των κοινωνικών δεξιοτήτων. Τα νήπια μέσα από την ενεργό εμπλοκή σε ομάδες δρουν συνεργατικά, αναπτύσσουν το διάλογο, επιλύουν συγκρούσεις, λαμβάνουν πρωτοβουλίες, συναποφασίζουν. Η διαλεκτική σχέση καλλιεργεί στο παιδί την ενσυναίσθηση. Το καθένα εκφράζει σκέψεις και συναισθήματα, ακούει τον άλλο, μπαίνει στη θέση του άλλου (Doliopoulou, 2006).

Από την άλλη πλευρά, το ολοήμερο διευκολύνει τη συναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων, τα οποία μέσα από τη συμμετοχή τους σε δράσεις συνεργάζονται και ανταλλάσσουν απόψεις. Οι δράσεις πολλές φορές σχεδιάζονται από τα ίδια, τα οποία όταν ολοκληρώνουν τη δράση με επιτυχία γεύονται συναισθήματα χαράς και ικανοποίησης. Τα παιδιά στις δραστηριότητες λαμβάνουν πρωτοβουλίες, ενεργούν, με αποτέλεσμα να αποκτούν αυτοπεποίθηση, να διαχειρίζονται και να έχουν τον

έλεγχο των συναισθημάτων τους, να αισθάνονται σιγουριά, ασφάλεια και να μην αποκτούν άγχος, φοβίες, θυμό (Doliopoulou, 2006).

3.2. Μοντέλα μετάβασης και σχολικής ετοιμότητας

Η προσχολική εκπαίδευση στοχεύει στην κοινωνικοσυναισθηματική ολοκλήρωση των παιδιών, τα οποία στο σχολικό περιβάλλον μέσα από εμπειρίες που βιώνουν και δράσεις γνωρίζουν τον εαυτό τους και τους άλλους. Με την είσοδό τους στο προσχολικό εκπαιδευτικό ίδρυμα είναι φυσιολογικό να δημιουργηθεί ανησυχία καθώς και δυσκολίες στην κοινωνική και συναισθηματική προσαρμογή, κυρίως λόγω των διαφορετικών καταστάσεων που πρέπει να αντιμετωπίσουν. Ο όρος «μετάβαση» αφορά το πέρασμα από μία φάση στην επόμενη, συνοδευόμενη από φυσικές, νοητικές αλλά και συναισθηματικές αλλαγές (Ματσαγγούρας, 2014).

Οι μεταβάσεις από την οικογένεια στο σχολείο μπορεί να προκαλέσουν ανησυχία, αβεβαιότητα, άγχος, στοιχεία που οδηγούν σε αρνητικά συναισθήματα, ως αποτέλεσμα ενός «περάσματος» από το γνώριμο και το προβλέψιμο περιβάλλον στο άγνωστο. Όμως, από την άλλη πλευρά, μπορεί να αναπτύξουν την αυτοπεποίθηση, τη δημιουργικότητα και τη θετική στάση στην αντιμετώπιση του νέου περιβάλλοντος, ως αποτέλεσμα της περιέργειας, του ενδιαφέροντος και την έκπληξης (Ματσαγγούρας, 2014).

Πολλά μοντέλα περιγράφουν τη μετάβαση του παιδιού από την οικογένεια στην προσχολική εκπαίδευση. Αρχικά, το μοντέλο «επικαλυπτόμενων σφαιρών επιρροής» του Epstein δίνει βαρύτητα στην ανάγκη συνεχούς επικοινωνίας και συνεργασίας οικογένειας, σχολείου και κοινωνίας, φορείς που αλληλεπιδρούν. Η συνεργασία των παραπάνω φορέων κρίνεται ιδιαίτερα χρήσιμη την περίοδο εισόδου του παιδιού στην προσχολική εκπαίδευση. Στη συνέχεια, το μοντέλο δεξιοτήτων και ικανοτήτων αξιολογεί μια πετυχημένη μετάβαση ανάλογα με την ηλικία, το επίπεδο ωρίμανσης του παιδιού αλλά και τις γνώσεις και τις ικανότητες που έχει αναπτύξει και αποκτήσει κατά τη προσχολική φάση της φοίτησής του. Σε αυτό το μοντέλο η «ευθύνη» της προσαρμογής αποδίδεται σε παράγοντες που σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, παραβλέποντας τα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος, στο οποίο το παιδί εντάσσεται και με το οποίο αλληλεπιδρά (Βρυνιώτη, 2010).

Το πιο δημοφιλές μοντέλο μετάβασης θεωρείται το οικοσυστημικό. Το μοντέλο υποστηρίζει ότι η ανάπτυξη είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης των ατόμων με το εναλλασσόμενο περιβάλλον στο οποίο ζουν. Αυτό σημαίνει ότι η ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού πραγματώνεται μέσα από τη διαρκή αλληλεπίδραση όλων των φορέων αγωγής, δηλαδή των γονέων, των παιδαγωγών, του κράτους. Έτσι, επισημαίνεται πως τα παιδιά δε μαθαίνουν «αυτόματα», αλλά ανήκουν σε συστήματα αλληλεπιδρώντα, στα οποία μετακινούνται, και προσαρμόζονται στις απαιτήσεις του κάθε υποσυστήματος. Ένα σύνολο παραγόντων όπως η οικογένεια, το νηπιαγωγείο, το σχολείο, η κοινωνία αλληλοεπηρεάζονται, διασφαλίζοντας, εμπειρίες θετικές στο παιδί. Ακόμη, οδηγούν σε μια ομαλή μετάβαση και είσοδο στην επόμενη βαθμίδα εκπαίδευσης (Βρυνιώτη, 2010).

3.3. Το θέμα της διχοτομίας των θεσμών αγωγής και εκπαίδευσης

Η προσχολική εκπαίδευση στηρίζεται σε δύο αρχές, τη φροντίδα και την εκπαίδευση των μικρών παιδιών. Η φροντίδα παρέχεται κατά κύριο λόγο στον παιδικό σταθμό, ο οποίος δημιουργήθηκε λόγω επαγγελματικού φόρτου των γονέων, που δεν μπορούσαν να διαθέσουν χρόνο στο παιδί κι έπρεπε κάποιος να αναλάβει τη φροντίδα και δημιουργική του απασχόληση, τις ώρες απουσίας τους. Από την άλλη, η εκπαίδευση παρέχεται στο νηπιαγωγείο, πριν την είσοδο των παιδιών στη βασική εκπαίδευση. Η φροντίδα σχεδιάστηκε για να εξυπηρετήσει τις φυσικές και συναισθηματικές ανάγκες των πολύ μικρών παιδιών, ενώ η εκπαίδευση σχεδιάστηκε για να εξυπηρετήσει τις πνευματικές ανάγκες των παιδιών λίγο μεγαλύτερης ηλικίας (Urban, 2009).

Αυτή η διχογνωμία σχετικά με τους όρους «φροντίδα» και «εκπαίδευση» δημιουργεί προβλήματα, καθώς η ανάπτυξη του παιδιού χρειάζεται συνδυασμό των δύο όρων. Άλλωστε, δεν είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί η μάθηση και η γνώση χωρίς φροντίδα και αντίστροφα. Οι δυο έννοιες αλληλεξαρτώνται και διέπουν την προσχολική εκπαίδευση. Δεν τη διαιρούν. Το πρόβλημα, ίσως, έγκειται στη δυσκολία των ενηλίκων να δεχθούν ότι τα παιδιά έχουν ανάγκη από συνδυασμό φροντίδας και εκπαίδευσης. Ο όρος της φροντίδας δεν κατέχει ισότιμη θέση συγκριτικά με την έννοια της εκπαίδευσης, για αυτό και υλοποιούνται προσπάθειες, με στόχο να αναβαθμιστεί και να αποκτήσει ισάξιο ρόλο στην προσχολική εκπαίδευση (Urban, 2009)..

Είναι κοινά αποδεκτό ότι τα παιδιά προσχολικής ηλικίας τόσο στον παιδικό σταθμό όσο και στο νηπιαγωγείο δεν επιζητούν απλά τη γνώση αλλά και την επαφή με τους άλλους. Δημιουργούν φιλίες, απασχολούνται δημιουργικά, εκφράζουν συναισθήματα. Με αυτόν τον τρόπο κοινωνικοποιούνται και διαμορφώνουν το χαρακτήρα τους. Συγκεκριμένα, η αλληλεπίδραση των ενηλίκων και των παιδιών προσχολικής ηλικίας είναι κάτι περισσότερο από την εκπαιδευτική τους σχέση, καθώς με τη φροντίδα δύο άνθρωποι έρχονται σε στενή επαφή. Ο παιδικός σταθμός, λοιπόν, δεν αποτελεί μόνο χώρο φύλαξης, αλλά καλλιεργεί και συνήθειες υγιεινής, φροντίδας, αγωγής, κοινωνικοποίησης και ανάπτυξης. (Urban, 2009).

3.4. Δυσκολίες κατά τη μετάβαση

Η μετάβαση από το σπίτι στον παιδικό σταθμό και μετέπειτα στο νηπιαγωγείο αποτελεί κρίσιμο γεγονός στη ζωή του νηπίου, που καθορίζει την ανάπτυξή του και την πορεία του. δραστηριότητες θα συνεχίζονται και στα επόμενα χρόνια της φοίτησης τους στο δημοτικό, ώστε να διαμορφωθεί εκείνο το κατάλληλο κλίμα που θα ενισχύσει την ευκολότερη και ομαλότερη προσαρμογή των νηπίων στο νέο περιβάλλοντα χώρο. Το παιδί αποκτά νέες εμπειρίες και η υλοποίηση δραστηριοτήτων στο σχολικό χώρο στοχεύουν ώστε να διαμορφωθεί το κατάλληλο κλίμα που ενισχύει την ευκολότερη και ομαλότερη προσαρμογή του στο νέο περιβάλλον (Boϊνέσκου, 2014).

Οι προϋποθέσεις που καθιστούν μια μετάβαση εφικτή είναι η συνέχεια των εμπειριών που έχει αποκτήσει το παιδί από τον οικογενειακό χώρο, η ετοιμότητα στις νέες εμπειρίες, η ενίσχυση των νέων σχέσεων (με συμμαθητές και νηπιαγωγούς), η ενίσχυση της αυτοπεποίθησης, η ενεργός εμπλοκή των γονέων στη διαδικασία της μετάβασης, η ανάπτυξη εμπιστοσύνης με τα νέα πρόσωπα (Boϊνέσκου, 2014). Η μετάβαση θεωρείται αποτελεσματική, όταν το νήπιο αποκτά τις κατάλληλες γνωστικές δεξιότητες, αφετέρου τις κοινωνικές δεξιότητες, οι οποίες πρέπει να έχουν αναπτυχθεί στην προσχολική βαθμίδα εκπαίδευσης, σημείο που ενισχύει την προσαρμογή των νεοεισερχόμενων παιδιών (Αλευριάδου et al., 2008b).

Τα μεταβατικά κριτήρια εστιάζουν στη συμβατότητα των απαιτήσεων των δύο εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, σε επίπεδο γνωριμίας και συνεργασίας των προσώπων (συμμαθητών και παιδαγωγών), διδακτικής μεθοδολογίας curriculum – αναλυτικών προγραμμάτων, επικοινωνιακού στιλ των εκπαιδευτικών, περιβάλλοντος χώρου, της

διευθέτησης δηλαδή του χώρου και του χρόνου, συμμετοχής των γονέων. Επίσης, εστιάζουν και στη δημιουργική ανταπόκριση στις απαιτήσεις της πρώτης τάξης του νηπιαγωγείου, σε επίπεδο προσαρμογής στο νέο σχολικό κλίμα, στα δρώμενα της νέας τάξης, στην ανταπόκριση των διαθεματικών δραστηριοτήτων (Αλευριάδου et al., 2008b).

Επιπλέον, η ομαλή μετάβαση στο νηπιαγωγείο επιτυγχάνεται όταν υφίσταται και η συνεργασία των εκπαιδευτικών με τους γονείς, ως άμεσα εμπλεκόμενων φορέων, στο σχεδιασμό των προγραμμάτων, με κύριες συνιστώσες την εμπλοκή των γονέων στη διαδικασία μετάβασης, ομοίως και στην εκπαιδευτική διαδικασία, στην ανάπτυξη και καλλιέργεια θετικών, αμοιβαίων σχέσεων επικοινωνίας, στη διασφάλιση συνεχούς συνεργασίας μεταξύ τους. Οι προσδοκίες των γονέων τους αναγκάζουν να κρίνουν τη παιδαγωγική εργασία του νηπιαγωγείου από την εντατική ενασχόληση των νηπίων με σχολικής φύσεως δραστηριότητες, σημείο που φέρνει σε ρήξη το εκπαιδευτικό προσωπικό και την ιδεολογία τους με τους γονείς. Από την πλευρά των εκπαιδευτικών, οι βασικές επιδιώξεις τους στο να προσαρμόσουν τους μικρούς μαθητές στο νέο χώρο και ρόλο, είναι να ενθαρρύνουν τα παιδιά και να αφυπνίσουν το ενδιαφέρον τους (Μπαγάκης, 2006).

Η σύνδεση των δύο βασικών φορέων κοινωνικοποίησης του παιδιού, η οικογένεια και το σχολείο, θεωρείται ανέκαθεν ένα από τα βασικά σημεία που πρέπει να επιτευχθούν, εφόσον η συνεργασία γονέων και εκπαιδευτικών αποτελεί συνδεδετικό κρίκο για τη συνέχεια της εκπαιδευτικής πράξης. Οι νέες εμπειρίες στις οποίες ο μαθητής πλέον καλείται να ανταποκριθεί σηματοδοτούν ποικίλες αλλαγές στην προσωπικότητά του. Αυτήν την κρίσιμη περίοδο μια βαθύτερη επικοινωνία και όχι επιφανειακή φέρει αποτελεσματικότερη συνεργασία και αλληλεπίδραση των δύο φορέων, με στόχο μια ομαλή μεταβατική διαδικασία του νηπίου (Μπαγάκης, 2006).

3.5. Ο ρόλος του νηπιαγωγού στην κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων

Στη σημερινή εποχή αυξάνονται ολοένα και περισσότερο οι προσδοκίες για τον ρόλο του νηπιαγωγείου στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού, γνωστική, κοινωνική, συναισθηματική, αυξάνονται παράλληλα και οι προσδοκίες για τον ρόλο που καλούνται να διαδραματίσουν οι εκπαιδευτικοί της συγκεκριμένης βαθμίδας. Συγκεκριμένα, οι νηπιαγωγοί είναι σημαντικό να διαθέτουν επαγγελματικές

δεξιότητες και γνώσεις σχετικά με τον τρόπο μάθησης των νηπίων, τις οποίες εξελίσσουν μέσα από τη συνεχή επιμόρφωση, προσωπική μελέτη και σκέψη (Pascucci, 2004).

Οι νηπιαγωγοί δίνουν προτεραιότητα στην εκμάθηση κοινωνικοσυναισθηματικών δεξιοτήτων των παιδιών προσχολικής ηλικίας, με στόχο την καλλιέργεια της αυτοπεποίθησης, την διαχείριση του αποχωρισμού από τους γονείς, την λήψη πρωτοβουλιών και την συναισθηματική αυτορρύθμιση. Ακόμη, συμβάλλουν στην ενίσχυση χαρακτηριστικών και δεξιοτήτων των παιδιών, όπως η αυτοεκτίμηση, η ανεξαρτησία, η ικανότητα προσαρμογής σε διαφορετικά πλαίσια, η δημιουργία σχέσεων με τους άλλους, η καλλιέργεια της συναισθηματικής ασφάλειας και η ικανότητα επίλυσης συγκρούσεων (Pascucci, 2004).

Η υποστήριξη της κοινωνικοσυναισθηματικής ανάπτυξης των παιδιών από τον/την εκπαιδευτικό μπορεί να επιτευχθεί τόσο στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων και ρουτινών που απαρτίζουν το καθημερινό πρόγραμμα όσο και στο πλαίσιο ειδικά σχεδιασμένων παρεμβάσεων με στόχο την καλλιέργεια συγκεκριμένων κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων. Παρακάτω, γίνεται εστίαση στις πρακτικές που υιοθετούν οι νηπιαγωγοί στο καθημερινό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου με σκοπό την προαγωγή της κοινωνικοσυναισθηματικής ανάπτυξης.

3.5.1. Πρακτικές νηπιαγωγού στο καθημερινό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου

Βασική ευθύνη και έργο του νηπιαγωγού αποτελεί η προώθηση και ανάπτυξη κοινωνικοσυναισθηματικών δεξιοτήτων των νηπίων. Αυτή επιτυγχάνεται με την ενεργό συμμετοχή των νηπίων στις δραστηριότητες, δραστηριότητες ευέλικτες, που βοηθούν το κάθε παιδί να τις προσεγγίσει και να τις ολοκληρώσει με κριτήριο το προσωπικό του ρυθμό και τις ατομικές του δυνατότητες. Ο σχεδιασμός των δραστηριοτήτων οφείλει να ανταποκρίνεται και να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών, με αποτέλεσμα οι γνώσεις να παραμένουν και να μη χάνονται σε σύντομο χρονικό διάστημα. Το νήπιο εμπλεκόμενο ενεργά σε δράσεις που το ενδιαφέρουν αποκτά αυτοεκτίμηση, αυτοπεποίθηση και δεξιότητες συνεργατικές (Λαλούμη - Βιδάλη, 2008).

Μέσα από τη διαρκή επικοινωνία και τη διαδραστική διαλεκτική σχέση τόσο του νηπιαγωγού με τα νήπια όσο και των νηπίων αναμεταξύ τους, καλλιεργούνται τα

συναισθήματά τους και δίνεται σε αυτά η δυνατότητα ελεύθερης έκφρασής τους. Προκειμένου να καλλιεργηθεί η συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών, ο νηπιαγωγός οφείλει να αναγνωρίζει και να κατανοεί τα συναισθήματά τους. Αυτό επιτυγχάνεται με την προσεκτική και άμεση παρατήρηση της συμπεριφοράς τους και την επεξεργασία των λεκτικών και μη μηνυμάτων που αυτά εκφράζουν (Λαλούμη - Βιδάλη, 2008).

Στο νηπιαγωγείο τα παιδιά συναναστρέφονται με παιδιά διαφορετικού κοινωνικού, πολιτισμικού, οικονομικού και πνευματικού επιπέδου. Αυτό σημαίνει ότι ο νηπιαγωγός οφείλει να καλλιεργήσει μέσα στο σχολικό χώρο ένα κλίμα σεβασμού και αποδοχής απέναντι στο διαφορετικό. Αρχικά, ο ίδιος ο παιδαγωγός αποτελεί παράδειγμα μίμησης προς τα νήπια. Γι αυτό και ο ίδιος πρέπει να σέβεται τα ατομικά γνωρίσματα των νηπίων, τη διαφορετικότητά τους. Οι έννοιες της πολιτισμικότητας και της διαφορετικότητας τίθενται προς συζήτηση στην προσχολική εκπαίδευση με σκοπό τα νήπια να αναπτύξουν δημοκρατικές αξίες (Λαλούμη - Βιδάλη, 2008).

Οι νηπιαγωγοί οφείλουν να ενθαρρύνουν τα νήπια να εκφράζουν τη σκέψη, τα συναισθήματά τους, τις απορίες τους, την περιέργειά τους, να εξάπτουν το ενδιαφέρον και να καλλιεργούν τη φαντασία τους. Επιπλέον, να ενισχύουν την αυτοπεποίθησή τους μέσα από την επιβράβευση των προσπαθειών που καταβάλλουν ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα που αυτές έχουν και να τα βοηθούν να κατανοούν τα λάθη τους με στόχο την εξέλιξή τους. Ακόμη, είναι σημαντικό να δίνει ιδιαίτερη προσοχή στα παιδιά που έχουν την τάση να απομονώνονται από το σύνολο. Μέσα από την εφαρμογή στρατηγικών και συνεργατικών μορφών μάθησης, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να συμβάλλουν στην απαλλαγή των παιδιών από το άγχος της κοινωνικής απόρριψης, στη βελτίωση του κλίματος μέσα στη τάξη και στην ενίσχυση της συλλογικότητας (Λαλούμη - Βιδάλη, 2008).

Προκειμένου ο νηπιαγωγός να καλλιεργήσει την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών, χρησιμοποιεί ως βασικό εργαλείο το παιχνίδι. Το παιχνίδι αποτελεί ψυχαγωγικό μέσο ανάπτυξης δεξιοτήτων, αφού είναι ευχάριστο για το παιδί και προκαλεί το ενδιαφέρον του. Ο νηπιαγωγός πρέπει να εντάξει στο πρόγραμμά του τόσο το ελεύθερο παιχνίδι, το οποίο αποτελεί επιλογή του ίδιου του παιδιού, όσο και το κατευθυνόμενο, που αποτελεί οργανωμένη και δομημένη δραστηριότητα από τον

εκπαιδευτικό, η οποία αποβλέπει στην επίτευξη συγκεκριμένων παιδαγωγικών στόχων (Κάππας, 2005).

Αναφορικά με την επιλογή της κατάλληλης δραστηριότητας, ο εκπαιδευτικός είναι απαραίτητο να εντοπίζει τις ανάγκες του κάθε παιδιού αλλά και τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα της ομάδας. Επιπλέον είναι σημαντικό να δίνει τον απαραίτητο χώρο και χρόνο στο κάθε παιδί να πράττει σύμφωνα με τους δικούς του ρυθμούς και τις δυνατότητές του. Ο ρόλος του οφείλει να είναι συντροφικός, συντονιστικός και καθοδηγητικός στις δομημένες δραστηριότητες ενώ στις ελεύθερες να είναι περιορισμένος με σκοπό το παιδί να δρα όσο το δυνατόν πιο αυθόρμητα και αυτόνομα. Ο εκπαιδευτικός μέσω της συνεχούς παρατήρησης του παιχνιδιού των παιδιών, ιδιαίτερα του ελεύθερου, μπορεί να λάβει σημαντικές πληροφορίες για την προσωπικότητα του παιδιού, τις δεξιότητες που κατέχει αλλά και τις δυσκολίες που εκδηλώνει μέσα από το παιχνίδι του (Αυγητίδου, 2001).

Τέλος, ο νηπιαγωγός οφείλει να εντάσσει στο καθημερινό του πρόγραμμα δραστηριότητες ομαδικές, που δίνουν τη δυνατότητα στα νήπια να συναναστραφούν και να συνεργαστούν με τους άλλους, να αναπτύξουν επικοινωνιακές δεξιότητες, να καλλιεργήσουν την ενσυναίσθηση, δηλαδή να μπουν στη θέση του άλλου και να κατανοήσουν τα συναισθήματά του, να επιτύχουν συλλογικούς στόχους, να επιλύσουν προβλήματα και να κοινωνικοποιηθούν. Ακόμη, συμβάλλουν στη σύναψη φιλικών σχέσεων, στην πειθαρχία και στη μείωση του εγωκεντρισμού, καθώς το παιδί καλείται, ορισμένες φορές, να θυσιάσει τις ατομικές του προτιμήσεις προς όφελος της ομάδας (Κάππας, 2005).

Συμπεράσματα

Η μετάβαση του παιδιού από το σπίτι στον παιδικό κι έπειτα στο νηπιαγωγείο κρίνεται καθοριστική για τα παιδιά και τις οικογένειές τους. Θεωρείται διάστημα σημαντικών αλλαγών που προκαλεί ανάμικτα συναισθήματα σε όλους. Τα παιδιά στην ηλικία αυτή, ψυχοσυναισθηματικά ενδέχεται να εκδηλώσουν εσωτερικές συγκρούσεις και να αντιμετωπίσουν δυσκολίες στη διαδικασία της μάθησης και της κοινωνικοποίησης. Προκειμένου να υφίσταται μια πιο ομαλή μετάβαση από τον παιδικό σταθμό στο νηπιαγωγείο, αλλά και για να διευκολυνθεί η εξελικτική ωρίμανση των παιδιών ο κεντρικός σκοπός προγραμμάτων πρέπει να εστιάζει στη γνωριμία των νηπίων με τον νέο χώρο και ό,τι περιλαμβάνει αυτό.

Η παροχή συνέχειας στη μάθηση μέσα από το σχεδιασμό αναπτυξιακά κατάλληλων προγραμμάτων συνεργασίας και ωρών κοινής εργασίας για παιδιά του νηπιαγωγείου, η διασφάλιση της συνεχούς επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών και των γονέων φέρει ως αποτέλεσμα την προετοιμασία των παιδιών για τη μετάβαση μέσα από ποικίλες δράσεις και ευκαιρίες για επικοινωνία. Αυτό επιτυγχάνεται με την εμπλοκή των γονέων στη διαδικασία της μετάβασης, δημιουργώντας μια κοινωνία ενεργή στη σχολική ζωή και των δύο βαθμίδων. Απόρροια αυτού η ανάπτυξη και η καλλιέργεια θετικών, αμοιβαίων σχέσεων επικοινωνίας μεταξύ παιδιών, εκπαιδευτικών και γονέων.

Συνεπώς, τα νήπια είναι έτοιμα να ακολουθήσουν επιτυχημένες εμπειρίες στο νηπιαγωγείο, όταν υπάρχει μια θετική αλληλεπίδραση ανάμεσα στα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά του παιδιού και την οικογενειακή υποστήριξη. Η μετάβαση στο νηπιαγωγείο είναι σημαντική για όλους όσους εμπλέκονται στην φροντίδα και εκπαίδευση των νηπίων και ο ρόλος των νηπιαγωγών στη διαδικασία της μετάβασης είναι σημαντικός, αφού αποτελεί το συνδετικό κρίκο για όλη τη δράση, φέρνοντας σε επικοινωνία τον παιδικό σταθμό, το νηπιαγωγείο και την οικογένεια.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αθανασίου, Α., και Νιτσίου, Χ. (2012). Ο παραγόμενος λόγος των παιδιών στο νηπιαγωγείο: προβλήματα-προοπτικές. Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Οι σχολές των επιστημών της αγωγής, ο ρόλος τους στις προκλήσεις της σύγχρονης κοινωνίας. Λευκωσία.

Αλευριάδου, Α., Βруниώτη, Κ., Κυρίδης, Κ.,, Σιβροπούλου - Θεοδοσιάδου, Ε., Χρυσαφίδης, Κ., (2008b): «Οδηγός Γονέα» Αθήνα: Υ.Π.Ε.Π.Θ., Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής Προγραμμάτων Κ.Π.Σ.

Αυγητίδου, Σ. (2001). Το Παιχνίδι: Σύγχρονες ερευνητικές και διδακτικές προσεγγίσεις. Αθήνα: Τυπωθήτω

Βοϊνέσκου, Ζ., (2014): «Μετάβαση πριν την ομαλή μετάβαση» Ευθυμία Γουργιώτου, Μετάβαση και συνέχεια στην εκπαίδευση - Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις, εκδόσεις Δίσιγμα, Θεσ/νικη 2014, β' έκδοση, σελ 247-254.

Βруниώτη, Κ., (2010): «Μεταβάσεις από την προσχολική στη σχολική εκπαίδευση. Διεθνής εμπειρία και ελληνική πραγματικότητα» Νέα Παιδεία, τ. 136, σ.105-121.

Δημητρέλλου, Μ. (2011). Η διδασκαλία του δυαδικού συστήματος με χρήση κατάλληλου εκπαιδευτικού λογισμικού, μια μελέτη περίπτωσης. Αθήνα.

Δημητρίου - Χατζηνεοφύτου, Α. (2001). Τα έξι πρώτα χρόνια της ζωής. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ζάφειρα, Δ., (2009). Παιδικός σταθμός: Λύση ανάγκης ή κάτι περισσότερο; Η σημασία της προσχολικής αγωγής. www.zougla.gr. Πρόσβαση στις 15 Νοεμβρίου 2018.

Κάππας Χ.,(2005). Ο ρόλος του παιχνιδιού στην παιδική ηλικία, Εκδόσεις: Ατραπός, Αθήνα.

Καψάλης, Α. (2009). Παιδαγωγική ψυχολογία. Αφοί Κυριακίδη.

Κιτσαράς, Γ. Δ. (2001). Προσχολική Παιδαγωγική. Αθήνα.

Κοντάκος, Α., και Πολεμικός, Ν. (2008). Μη λεκτική επικοινωνία. Σύγχρονες θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις στην Ελλάδα. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.

Λαλούμη – Βιδάλη, Ε. (2008). Ανθρώπινες σχέσεις και επικοινωνία στην προσχολική εκπαίδευση. Θεσσαλονίκη: Σύγχρονες εκδόσεις.

Ματσαγγούρας, Η., (2014): «Σχολική ετοιμότητα και σχολική μετάβαση στο Π.Ι.: Συνέχεια ή/και ασυνέχεια; Κοινωνικό-συναισθηματική ή/και γλωσσικό-γνωστική ετοιμότητα;» Ευθυμία Γουργιώτου, Μετάβαση και συνέχεια στην εκπαίδευση-Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις, εκδόσεις Δίσιγμα, Θεσ/νικη 2014, β' έκδοση, σελ 25-38.

Μπαγάκης, Γ., Διδάχου, Ε., Βαλμάς, Φ., Λουμάκου, Μ., Πομώνης, Μ., (2006): «Η ομαλή μετάβαση των παιδιών από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό και η προσαρμογή τους στην Α' τάξη» Μεταίχιμο, Αθήνα

Μπίκος, Κ. (2010). Αλληλεπίδραση και κοινωνικές σχέσεις στη σχολική τάξη. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.

Ντολιοπούλου, Ε. (2003). Σύγχρονα Προγράμματα για Παιδιά Προσχολικής Ηλικίας. Αθήνα: Τυπωθήτω – Δαρδάνος.

Πανταζής, Σ., Σακελλαρίου, Μ. (2008). Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών- Θεωρία και πράξη. Παιδαγωγική- Θεωρία και πράξη, 2, σ.38-56

Παπαθανασίου, Α. (2000). Προγράμματα και δραστηριότητες στους Κρατικούς Παιδικούς Σταθμούς. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Παππά, Β. (2006). Ψυχολογικοί Τύποι Γονέων και Συμπεριφορά Παιδιών και Εφήβων. Αθήνα: Καστανιώτης.

Παρασκευόπουλος, Θ. Δ. (2005). Συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών. Το συναίσθημα του φόβου. Ατραπός.

Τσιπλητάρης, Α. (2004). Ψυχοκοινωνιολογία της σχολικής τάξης. Αθήνα: Ατραπός.

Χατζησαββίδης, Σ. (2002b). Η γλωσσική αγωγή στο νηπιαγωγείο, δραστηριότητες για την καλλιέργεια της επικοινωνιακής ικανότητας και του γραμματισμού. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Χατζηχρήστου, Χ. (2008). Κοινωνική και Συναισθηματική Αγωγή στο Σχολείο. Αθήνα, Εκδόσεις Τυπωθήτω.

Χατζηχρήστου, Χ. Γ. (2011). Κοινωνική και Συναισθηματική Αγωγή στο Σχολείο: Πρόγραμμα για την προαγωγή της ψυχικής υγείας και της μάθησης στη σχολική κοινότητα. Εκπαιδευτικό Υλικό I, II, III. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Ξενογλώσση

Doliopoulou, E., (2006). System of early education/care and professionalization in Greece. Aristotle University of Thessaloniki.

Pascucci, M., (2004). Gli insegnanti e i loro problemi, Pedagogia e Scuola, Carocci, Roma.

Urban, M., (2009). Early childhood education in Europe. Achievements, challenges and possibilities. Education International. http://download.ei-ie.org/Docs/WebDepot/2009_EarlyChildhoodEducationInEurope_en.pdf Πρόσβαση στις 25 Νοεμβρίου 2018.